

40. Телячий Ю.В. Фонди Державного архіву Хмельницької області як джерело дослідження культуротворчої діяльності інтелігенції в роки української революції (1917–1920) / Ю.В. Телячий // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2009. – Т. 13: Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 20–24.
41. Терещук К.Л. Культурно-просвітницька діяльність бібліотек Подільського регіону в 1918–1920 рр. / К.Л. Терещук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16. – С. 132–137.
42. Терещук К.Л. Україномовна книжкова продукція і бібліотеки Поділля в добу Української революції / К.Л. Терещук // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Т. 17: Пам'яті академіка Петра Тимофійовича Тронька. – С. 78–84.
43. Петро Іванович Холодний (1876–1930 рр.). Життя в ім'я України : зб. ст. і повідомл. за матер. всеукр. круглого столу (14–15 груд. 2006 р., Кам'янець-Поділ. держ. ун-т). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2007. – 228 с.

В статье рассматривается содержание научных исследований преподавателей университета, посвященных многогранной деятельности С. Сирополка, неразрывно связанной с судьбой Украины, в частности, с развитием образования в период национально-освободительной борьбы 1917–1920 гг.

Ключевые слова: С. Сирополко, Каменец-Подольский государственный украинский университет, библиотека и библиотечное дело, история образования в Украине.

The article elucidates the content of the university scientists' researches dedicated to S. Siropolko's versatile activity, the latter being bound with the fate of Ukraine, in particular with education development during the national liberation struggle in 1917–1920.

Key words: S. Siropolko, Kamyanets-Podilskiy state university, library and librarianship, history of education in Ukraine.

Отримано: 15.05.2012

УДК 02(477)(092):02(09)(477.8)

Н. Е. Кунанець,
м. Львів

ПРАЦЯ С. СІРОПОЛКА «КОРОТКИЙ КУРС БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА» В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

У статті розглядається вплив видання С. Сірополка «Короткий курс бібліотекознавства. Історія, теорія та практика бібліотечної справи» на науково-методичні розробки когорти ентузіастів західноукраїнських земель, що в свою чергу сприяло активізації розвитку теоретичних та практичних засад бібліотекознавства.

Ключові слова: бібліотекознавство, історія бібліотечної справи України, громадські бібліотеки.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. побутувала думка, «... що робота в бібліотеці, робота з книгою не вимагає ніякої поважнішої праці над собою, не вимагає науки» [1]. На жаль, така думка часом виникає у відвідувачів бібліотеки і сьогодні. Та все ж бібліотекарі завжди прагнули отримати фахову осві-

ту, щоб організувати роботу бібліотек з використанням передових засад бібліотечної техніки та розвивати бібліотекознавство, враховуючи реалії розвитку соціальних комунікацій у певний історичний період.

Бібліотекознавчі дослідження С. Сірополка розглядали у своїх працях Т. Ківшар [2; 3; 4], В. Прокопчук [5], І. Скоморовська [6], Р. Кіра [7], І. Маркус [8].

У цій статті розглянемо вплив на розвиток бібліотечної освіти та практики в Галичині бібліотекознавчих концепцій С. Сірополка, викладених у виданні «Короткий курс бібліотекознавства. Історія, теорія та практика бібліотечної справи», на прикладі організації бібліотечної роботи громадськими спілками Галичини [9].

Значного розвитку бібліотекознавство в Галичині набуло завдяки науково-методичним розробкам когорти ентузіастів. Саме вони, досліджуючи стан розвитку бібліотечної справи у світі, проектували його на галицький менталітет, створювали та публікували в пресі статті-рекомендації, які ставали «керівництвом до дії» для багатьох поколінь бібліотекарів, а подекуди не втратили своєї актуальності й сьогодні. Оскільки, як вдало висловився Віталій Левицький, стан освіти бібліотекарів товариства є «... тим кільцем у довгому ланцюгу обставин, що без сумніву сприяє розвитку бібліотек» [10], саме на освіту та самоосвіту бібліотекарів звертали особливу увагу керівники спілок та провідні просвітяни.

Бібліотекарів скеровували до освоєння основ бібліотекознавства шляхом ознайомлення з фаховими виданнями закордонних авторів, навіть здійснювали їх переклад українською. Наприклад, бібліотекарям рекомендувалося замовити і використовувати як poradnik у практичній роботі підручник Вальтера-Говманна «Die Praxis der Bücherei» [11], що містив основи бібліотечної справи. Пізніше було видано переклад українською мовою окремих найважливіших частин цього підручника [12]. Поряд з цим бібліотекарям пропонувалося опиратися на розробки українських бібліотекознавців.

1924 року товариство «Просвіта» у Львові обрало С. Сірополка своїм Почесним членом [13] та коштом фонду «Учітеся, брати мої» видало одну з ґрунтовних його праць «Короткий курс бібліотекознавства. Історія, теорія та практика бібліотечної справи» [14]. Книгу, у якій опубліковано опрацьовані лекції, виголошені автором у Київському Фребелівському інституті та на різних бібліотечних курсах 1917–1918 рр., закликалися використовувати як підручник, що містить мінімум бібліотечної техніки для бібліотекарів – практиків, а також як основу для проведення викладів на «бібліотекарських» курсах та підготовки науково-методичних посібників. При цьому, безперечно, враховувалося, що видання містить короткі відомості з історії бібліотечної справи у провідних державах світу, розглядає розвиток бібліотек України з розподілом їх на підросійські та Галичини. Значну увагу автором приділено організації роботи бібліотек, зокрема комплектуванню фондів, веденню бібліотечної статистики. С. Сірополком сформульовано вимоги до бібліотечної професії, розглянуто термінологічні засади бібліотекознавства.

Т. Ківшар звернула увагу на віднесення С. Сірополком бібліотекознавства до суспільних наук та визначення одного з його завдань як «встановлення найкращих засобів поширення людського знання, думки і почуття шляхом випозичання у тимчасове користування книжок, які для цього скупчуються у певному місці» [2, с.99]. Дослідниця також відзначила розроблену дослідником типологію бібліотек, що базувалася на реально сформованій мережі бібліотек в Україні [13]. С. Сірополко переконував, що найпоширенішою є «єдина бібліотека, що в рівній мірі мусить обслуговувати духові потреби громадя-

нина незалежно від того, до якої верстви чи класи він належить по суспільному свому положенню» [14, с.13].

Простежується вплив концепцій С. Сірополка, викладених у виданні «Короткий курс бібліотекознавства», на погляди о. М. Ріпецького, подані в статті «Осінь іде... Про упорядження і ведення бібліотеки: (Теорія і практика бібліотечної справи)» [15], яка містить поради щодо вибору приміщення для бібліотеки та їх обладнання, рекомендації із догляду за книгами, сформульовано вимоги до бібліотекаря як фахівця, визначено його обов'язки; описано процедури обліку фондів, запису читачів та «випозичання» книг; подаються рекомендації щодо створення «поазбучного» каталогу, є згадки про систематичний та географічний каталоги. При написанні методичної розробки М. Ріпецький детально проаналізував матеріали наступних розділів книги С. Сірополка «Короткий курс бібліотекознавства»: «Основні засади улаштування бібліотечної справи»; «Комплектування бібліотеки»; «Техніка бібліотечного діла»; «Бібліотечна статистика»; «Бібліотекар», спростивши та деталізувавши їх для пересічного бібліотекаря, який здобув фахові знання шляхом самоосвіти [14].

Своєрідним розвитком поглядів С. Сірополка про способи вдосконалення організаційної роботи бібліотек, необхідність запровадження бібліотечної статистики, форм звітності для народних бібліотек та читалень, запропонованих ним на Першому загальноземському з'їзді зі статистики народної освіти (1913), можна вважати низку статей на сторінках часописів. Так у публікації В. Левицького «Як «читати» ділові бібліотечні книжки», перш ніж подати детальний алгоритм заповнення кожної з колонок інвентарної книги, автор наголошує, що «на бібліотечне діловодство не слід дивитися як на якусь обтяжну й нібито зовсім непотрібну писанину» [16]. І навіть маленькій бібліотеці необхідно запровадити «найпростіше діловодство» – «бодай дві найважливіші книги: інвентарний каталог і книгу випозичень» [16]. «І без точно веденого діловодства бібліотека може позичати читачам книжки, добре працювати й мати гарні висліди своєї праці. Але одного не буде вона мати – не буде нічого певного знати а ні про свою працю, а ні про ті висліди. Вона, як сліпець, не зможе втішатися овочами своєї праці, бо їх ніколи не побачить...» [16]. Отже, без статистичних записів бібліотеки «не зможуть подати ніякого звідомлення зі своєї праці та з праці бібліотеки, з її руху і т.д.» [16]. Лише тоді, коли «кожен крок бібліотекаря утягується до тих книг, і така бібліотека може завсід дати повне докладне звідомлення зі своєї праці» [16, с.113].

Аналогічні відомості подавалися в інших публікаціях. Б. Чайківський зазначає, що бібліотека – це «вдало підібраний збір книжок, який, якщо вдало розподілити серед читачів, робить невидну для ока, але у своїх наслідках – надзвичайно важливу роботу» [17]. Як «совітник», бібліотекар має дбати, щоб «бібліотека була добре зложена і добре обслуговувала читачів, але щоб було видно результати господарювання, бібліотекар повинен робити записки» [17].

«Бібліотечні записки, – переконує автор статті, – необхідно робити доцільно й за певним згори продуманим і на практиці опертим планом, щоб не вести зайві, а лише найнеобхідніші записи, які стосуються набування, зберігання та випозичання книжок» [17, с. 88]. Записи мають бути чіткими, детальними і вичерпними, але без надлишковості. Отже, бібліотекар повинен опанувати бібліотечне діловодство, знати, які облікові книги він повинен вести.

У статті «Сумління бібліотеки» Б. Чайківський також переконує в необхідності ведення статистики в бібліотеці, аргументує необхідність ведення облікових записів, які всесторонньо характеризують роботу бібліотеки, її досягнення та здобутки [18].

В. Левицький у розвідці «Що нас болить?» на прикладі аналізу стану бібліотек Яворівщини [19] переконує, що через погане ведення статистики, їх діяльність виглядає млявою та загальмованою. Лише правильне ведення обліку роботи бібліотеки сприятиме щорічному поданню об'єктивного звіту.

А у статті «Як «читати» ділові бібліотечні книжки» В. Левицький на основі фактів показав, до чого призводить легковажне ставлення до діловодства – бібліотекар філії не зміг представити роботу книгозбірні на засіданні Головного відділу, і в пресі було подано про неї негативну інформацію. Дослідник намагається зламати стереотип і переконати бібліотекарів усіх бібліотек товариства, що недостатньо добре працювати, слід ще налагодити облік всієї роботи, постійно підвищувати свою кваліфікацію: «вміти читати ділові книги», «в працю вглиблюватися розумом», «читати фахові книжки та часописи», «цікавитися і пізнавати працю сусідніх та інших бібліотек». Це повною мірою стосується маленьких, «зародневих» та сільських бібліотек, «бібліотекарям конче треба провадити бібліотекарське діловодство, а то вони не можуть подати ніякого звітлення зі своєї праці та з праці своєї бібліотеки, з її руху» [16], оскільки відсутність фахової підготовки бібліотекарів може дискредитувати саму ідею бібліотечного руху у Галичині. Кожному бібліотекарю «треба тільки усвідомити собі й пам'ятати, яка ціль тих книг, знати, яке значіння має кожен запис і кожний впис» [16, с.113]. Автор зазначає, що «вся діяльність бібліотеки мусить як у дзеркалі відбиватися у ділових паперах [16, с.113], і подає фактично технологічну інструкцію з ведення облікової документації бібліотеки. У документах повинна фіксуватися кожна подія, що відбулася у житті бібліотеки, кожен важливий вчинок бібліотекаря, бо відомості пропадуть «без сліду, забудеться» і про досягнення бібліотеки, бібліотекар не матиме чим звітувати. Бібліотекарям пояснюється, для чого існує інвентарна книга, детально навчається, як її заповнювати, переконливо доводиться, що записи свідчать про розвиток або занепад бібліотеки, фіксують, з яких джерел надходить книга. Форма інвентарної книги, яка використовувалася у бібліотеках товариства «Просвіта», була розроблена його Головним відділом і містила графі, аналіз яких надавав можливість всебічно характеризувати фонд книгозбірні. Форма інвентарної книги була детально продумана, і можна зазначити, що майже не відрзнялася від існуючих у сучасних бібліотеках.

У книзі «Короткий курс бібліотекознавства» С. Сірополко висловив чітку позицію щодо політичної заангажованості громадської бібліотеки в Україні, зазначивши, що вона повинна формувати фонди книгами, опублікованими мовою тих національностей, які є потенційними користувачами, та сформулював основні вимоги до комплектування фондів народних бібліотек:

- 1) враховувати рівень освіти читачів, їх вподобання щодо тематики;
- 2) запобігати всілякій однобічності політичної, національної та релігійної: книгозбірня «... повинна по змозі задовольняти різні напрями й погляди читачів, дбаючи про те, щоб кожна літературна, наукова, філософська та інша течія знайшла собі місце в бібліотеці, як вона найшла собі місце в житті» [14];
- 3) «говорити народу правду і лише правду. Ніякого затемнення, ніякого накручування в цей або інший бік, хоч би політична потреба хвилі вимагала прихилення світогляду. Девізою нашою повинно бути в тім напрямі незабутні ніколи слова М. Драгоманова: «Неправда – не просвіта!» [14];
- 4) передбачити поповнення фондів виданнями для підростаючого покоління, серед яких перекладаї рідною мовою шедеврів світового письменства;
- 5) поповнювати фонд значною кількістю творів художньої літератури.

Думки С. Сірополка щодо тематичного складу фондів бібліотек розвинула відома галицька просвітка діячка Наталія Дорошенко, подавши «зразкову

схему, якої треба придержуватися, щоб бібліотека правильно зростала» [20]. Вона розробила методичні вказівки щодо основних критеріїв відбору видань для комплектування бібліотек. Згодом ці критерії були деталізовані за розділами фонду, притаманними майже для кожної з громадських бібліотек. Автор спершу подавала характеристику самих наукових галузей, потім зазначала, який відсоток має становити література цієї галузі у фонді бібліотеки, та подавала відомості, які саме видання повинні міститися у цьому розділі. Схема розпочиналася розділом «Релігія і філософія», у якому повинні бути видання, що ознайомлюють з низкою питань, зокрема, «чого чить наша релігія». У рекомендаціях наголошувалося на необхідності комплектування фондів виданнями «Святого Письма українською мовою, бо церковно-слав'янська мова, ... мало кому зрозуміла» [21]. Далі рекомендувалися для придбання книги про життя святих, в діяннях яких яскраво представлені історичні подробиці з історії нашого народу, про історію церкви, оскільки церква в житті народу посідала визначне становище «... як опора національності та скріплення державности», «про церковний устрій, про заслуги і значіння церкви» [21], життєписи богословських діячів. Аналогічні думки висловлювалися С. Сірополком – книги релігійної тематики призначені для виховання в читачів сумління, висвітлення ролі церкви в житті українського народу, ознайомлення з церковним устроєм, особливостями різних віросповідань та історією релігії [14, с.34].

Книги для підрозділу фонду з філософії, на думку Наталії Дорошенко, враховуючи надзвичайну широту галузі, слід підбирати дуже скрупульозно, щоб мати можливість рекомендувати читачам видання цієї галузі в певному порядку. Для бібліотеки – читальні слід купувати книги з психології, логіки, етики в «найприступнішому вигляді, бо наука ... вживає відірваних висловів і тяжка для думання та засвоєння людини мало розвиненої» [21].

У фонді бібліотеки обов'язково мав бути розділ «Красне письменство». Це один із найбільших розділів, оскільки «такі книжки найцікавіше написані» [21], вони мають «високу виховну вартість». Серед цих видань повинні бути історичні повісті, але «вибирати твори кращих наших письменників» [21]. «Читання історичних повістей може збудити в душі читача цікавість до історії, він потім зможе перейти до поважного читання історичних книжок» [21].

У статті «Красне письменство в читальній бібліотеці» Н. Дорошенко детально зупиняється на аргументах щодо необхідності комплектування фондів бібліотеки літературними творами, які повинні становити 50% від фонду, оскільки вони найбільше притягують увагу читачів [22], у живих образах знайомлять із життям, побутом, духом, відносинами. «Твори великих майстрів пера будять в душі читача шляхетні почування ...». Художня книга «дає ще й естетичну насолоду та творить у душі людини моральні вартості» [22], що співпадало з думками С. Сірополка про те, якою повинна бути українська література. Так, на його думку, художні твори повинні відповідати не лише мистецьким, естетичним вимогам, а й виконувати навчально-виховну роль [14, с.34].

Бібліотекарям маленьких бібліотек радилося купувати окремі або вибрані твори, щоб більша кількість читачів одночасно могла ознайомлюватися з ними. Окрім творів класиків української літератури, у фонді кожної бібліотеки повинні бути кращі зразки зарубіжної художньої літератури у перекладі українською мовою.

У цій же статті розглядався і такий аспект бібліотекознавства, на жаль сьогодні майже забутий, як бібліотерапія та керівництво читанням користувачів бібліотеки. Можна припустити, що підставою висловлених міркувань Наталею Дорошенко

стали перекладені з чеської мови і опубліковані С. Сірополком у 1926 р. в часописі «Народня Просвіта» – «Правила читача» [24], у яких визначено основні засади керівництва читанням. Дослідниця переконувала бібліотекарів «щоб не відставати від віку, від поступу життя, кожна людина, навіть з вищою освітою, якого б фаху вона не була: професор, інженер, лікар, чи хто інший, мусить учитися до самої смерти, коли хоче добре виконувати свої обов'язки [23]. С. Сірополко звертав увагу, що читача необхідно навчити зосереджуватися на читанні, а це сприяє його осмисленості, найактуальнішим це є дитини, оскільки при залученні її до бібліотеки, необхідно навчити її «ясно думати», без зацікавлення книгою «вона не зможе ґрунтовно засвоїти те, чого хотіла би навчитися» [24]. Проведення обговорення прочитаних творів сприяє кращому їх розумінню, і засвідчить, чи твір зрозумілий читачу. Бібліотекар повинен добре орієнтуватися у тематичних зацікавленнях та рівні підготовки своїх читачів. Прочитання книги, яка не відповідає віковій та рівню знань читача користі не дає. С. Сірополко наголосив ще на одній складовій результативного читання – налагодженні режиму читання, при перевтомі «книжка вже не подає йому ні справжньої науки, ні шляхотної розваги» [24].

Наталя Дорошенко наголошувала, що якщо після закінчення школи людина нічого не читає, то не тільки забуде те, що вивчила в школі, але розучиться читати та писати. Лише, коли знання, отримані в школі, підсилюються правильним, плановим читанням, тоді можна досягти високого ступеня самоосвіти, значного розвитку природних здібностей. С. Сірополко також вказував, що науково-популярна література повинна висвітлювати не лише образи історичних героїв, а й об'єктивно змальовувати сучасні події і обставини, за яких відбуваються зміни в житті та поглядах українського народу [14, с.34].

Бібліотекарою рекомендувалося складати детальні індивідуальні плани читання, які б враховували особливості читача та поступовий перехід від простих книжок до складніших. Крім того пропонувалося враховувати, що «освітня вага книжки збільшується ще тим, коли згадаємо, що з неї можуть користати не лише письменні люди, а навіть неписьменні та сліпі, які слухають читання вголос» [23]. Ці міркування безперечно спиралися на окреслені С. Сірополком вимоги до керування читанням: «Бібліотекар мусить знайомитися з духовним обличчям кожного читача та поручати йому таку книжку, яка цілком задовольняла б його. Бібліотекар повинен прислухатися до попитів читачів та не залишати їх без відповіді» [14, с. 106]. Таку форму роботи з читачем і сьогодні використовують у дитячих бібліотеках.

Враховуючи, що остаточною метою самоосвіти є гармонійний розвиток людини, інтелектуальний і моральний, бібліотекарою нагадувалося, що він повинен сприяти вихованню в читача усвідомлення своїх людських та громадських обов'язків.

Разом з тим, бібліотекар повинен вміти добирати книжки за різними критеріями: видання повинне містити відомості близькі читачеві тематично, або ж книга повинна зацікавити, враховуючи вік та індивідуальні зацікавлення [22]. Таким чином, Н. Дорошенко підтверджувала думку С. Сірополка, що «якраз тепер книжка являється найсильнішим піонером українського Відродження, будителем живого духа і носителем культурних цінностей, так потрібних для нашої попаленої й потоптаної ниви народньої» [14, с.34].

Галицькі дослідники подавали низку порад, з чого саме слід розпочинати роботу в бібліотеці. Це звернення до тих, кого вперше обрали бібліотекарем і довірили книгозбірню товариства [25].

Перша з них – генеральне прибирання у бібліотеці, знепилення фондів. Важливим напрямом роботи є перевірка наявності книг, яку можна у невели-

кій бібліотечі здійснити найпростішим шляхом – «поскладати всі книги по порядку і виписати інвентарні номери відсутніх» [25, с.59].

Друга – звірняння відсутніх видань з формулярами читачів для з'ясування чи не випозичені вони, а якщо розшуки не дадуть результатів, повідомити про це виділ товариства.

Третя – перевірка фізичного стану книжок, відбір тих, що потребують дрібного ремонту та оправлення. Перше можна зробити власними силами, друге потребує залучення фахівців і коштів. Під час видачі книжок слід розповідати читачам як ними користуватися та наголошувати на необхідності дбайливого ставлення до них. Ці тези співзвучні з роздумами С. Сірополка щодо вимог з облаштування приміщень бібліотеки. Окрім читальної зали доцільно ще одну кімнату відвести для гардеробної, у якій розмістити умивальник, «щоб одвідачі читальні помили собі руки перш ніж взятися за книжку» [14, с.51]; стіни прикрасити портретами письменників та вчених, малюнками, картами; вікна та двері – рушниками. Не забув дослідник про безпеку бібліотечно-го фонду, нагадавши про спеціальне обладнання для гасіння пожежі.

Провідники галицького бібліотечного руху акцентували увагу на самопідготовці бібліотекарів, тобто ставили проблеми, що залишаються актуальними і сьогодні [26]. Надзвичайно важливою є підготовка бібліотекаря до його завдань як освітнього працівника, наголошував Богдан Чайківський, оскільки незадовільний стан наших бібліотек криється у відсутності глибокої підготовки наших бібліотекарів: «Не складає труднощів для багатьох навчитися вести облік фондів, створювати каталоги, але освоїти вміння працювати з книгою, ставитися до неї не як до матеріальної, а як до духовної цінності, зуміти вибудувати відносини з читачем, який звертається до бібліотекаря за порадою щодо вибору книг для читання» [26]. Саме на цій ділянці «найбільше недомагань, найбільше прогріхів, найбільше невміння. Яке може бути відношення бібліотекаря до книжки, коли вся тайна, що в ній замкнена, для нього зовсім чужа? Яку він може дати пораду читачеві, якщо він не може вибрати книжки навіть для себе» [26]. Як свідчить аналіз, деякі бібліотекарі не можуть розрізнити оповідання від наукового твору.

«Бібліотекар мусить передусім пізнати світ друкованого слова» [26, с.84]. А це не означає «проковтнути» велику кількість книжок, не задумуючись над їх вартістю, «яке їх місце поміж нашими книжками, яке їх призначення» [26]. Лише коли розподілити, покласифікувати всі твори письменства, можна мати «певний дороговказ, як нам знайти серед безлічі книг» [26]. Бібліотекарям повідомлялося, що цим займається така наука, як «теорія письменства», і бібліотекар повинен «з нею зазнайомитися, без неї – він зовсім розгубиться» [26]. І далі подавався короткий огляд видань, які сприятимуть бібліотекарю в ознайомленні із літературознавством, а серед – них книги С. Сфремова «Коротка історія українського письменства» та «Історія українського письменства» та ін. Це сприятиме бібліотекарю у виборі книжки, і наданню кваліфікованої поради читачам. Б.Чайківський зазначає, що це не означає, що достатньо прочитати один підручник, і цього буде достатньо, щоб орієнтуватися у книжковому світі. Процес навчання бібліотекаря повинен бут неперервним, лише тоді він «зможе впорядкувати в своїй голові все те, що досі читав він, матиме вказівку на майбутнє в усіх питаннях читачівства. Така підготовка стане тільки міцною та кінцевою підвалиною для подальшої праці бібліотекаря» [26]. Можна лише дивуватися, наскільки актуальними сьогодні залишаються слова, опубліковані стільки років тому.

Ще однією співзвучною з думками С. Сірополка можна вважати статтю Я. Веселовського «Головна хиба наших читальняних бібліотек», що розглядає

вплив частої зміни бібліотекарів на роботу книгозбірні [27]. Під час кожного переходу бібліотеки під опіку іншого бібліотекаря марнувався дорогий час та виникали певні фінансові, не завжди виправдані, витрати, щоб навчити нового бібліотекаря. Крім того, кожен новий бібліотекар розпочинає роботу із знайомства із самою книгозбіркою, її фондом, і якою б малою не була бібліотека, це потребує певних затрат часу. У кожного бібліотекаря своє бачення зручності та оптимальних засад в облаштуванні приміщення бібліотеки та розташуванні фондів, що не завжди сприяє розвитку книгозбірні. Аналізуючи ставлення до бібліотечної професії його сучасників, дослідник ще раз підкреслює, що на «працю бібліотекаря треба дивитися, як на фах, що вимагає від бібліотекаря навіть у найменшій бібліотеці (а що вже казати про більшу!) певного і то великого знання та фахової підготовки – вишколення та практики» [27]. Обираючи бібліотекаря, громада повинна враховувати, що він повинен володіти певним мінімумом «загальної освіти та інтелігенції, – яке припускає знання книжок взагалі, а своєї бібліотеки зокрема». Поряд з цим він повинен володіти хоча б базовими знаннями з бібліотекознавства, орієнтуючись в основних аспектах організації роботи бібліотеки, «розумітися на книжці, себто знати, хоч загально, що то є книжка, з чого вона складається, як повстає, знати історію друкарства, зокрема на Україні, бібліотечну справу на Україні в минулому і в теперішності» [27]. Лише таку кандидатуру можна обирати бібліотекарем. Але враховуючи той факт, що у більшості громад майже не має «освічених і практично підготовлених бібліотекарів, то мусимо цінити бодай людей, які мають охоту, добру волю і любов до справи, сполучені з певного роду досвідом у веденню малих бібліотек» [27]. Тому якщо громаді вдалося обрати людину, що надається до роботи в бібліотеці, її необхідно скерувати на навчання хоча б на бібліотечні курси товариства «Просвіта» і залишити на цій посаді впродовж тривалого часу, доки не буде підготована достойна заміна.

С. Сірополко також наголошував на необхідності постійної самоосвіти та вдосконаленні фахових вмінь бібліотечних працівників, зазначаючи, що «кожний ідейний бібліотекар мусить бути загально-освіченою людиною, мати знання з обсягу курсу середньої школи та бути свідомим бібліотечної справи... Бібліотекар повинен насамперед стежити за новими книжками та рецензіями, переводити свою діяльність з ин. чинниками культурно-освітньої праці» [14, с.107–108]

Таким чином, унікальний підручник С. Сірополка «Короткий курс бібліотекознавства. Історія, теорія та практика бібліотечної справи» відіграв важливу роль у розвитку бібліотечної теорії Галичини, сприяв еволюції бібліотечних технологій та налагодженню фахової освіти бібліотекарів. Видання спонукало провідних просвітян до створення власних науково-методичних розробок, що деталізували основні технологічні процеси бібліотечної роботи.

Список використаних джерел:

1. [Левицький В.] Про найнижчий ступінь бібліотекарської освіти / В.Л. Левицький // Життя і знання. – Львів, 1934. – Ч.11(86). – С. 321. – (Бібліотечний порадник; Ч. 22).
2. Ківшар Т. Видатний просвітянин: [про С. Сірополка] / Т. Ківшар // Київська старовина. – 1992. – № 4. – С. 96–101.
3. Ківшар Т. Листи Ярослава Стеценка до Степана Сірополка / Т.Ківшар // Київська старовина. – 1996. – № 4/5. – С. 82–92.
4. Ківшар Т. Степан Сірополко [До 125-річчя від дня народження] / Т. Ківшар // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 6. – С. 32–35.
5. Прокопчук В.С. Організаційна і бібліотекознавча праця С.О. Сірополка, Л.Ю. Биковського, М.І. Ясинського у фундаментальній бібліотеці Кам'янець-Подільського держав-

- ного українського університету / В.С. Прокопчук // Кам'янець-Подільський – остання столиця Української Народної Республіки. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 360–367.
6. Скоморовська І. Степан Сірополко про освітньо-виховну роботу бібліотек Галичини 20–30-ті рр. XX ст. / І. Скоморовська // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2011. – Вип. LV, ч. I. – С. 155–162.
 7. Кіра Р. Степан Сірополко про організацію народної бібліотеки / Р. Кіра // Вісник Прикарпатського університету. Сер. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2000. – Вип. 3. – С. 115–124.
 8. Маркус І. Значення «Короткого курсу бібліотекознавства» С. Сірополка як першого підручника з бібліотекознавства українською мовою для сучасної бібліотечної справи України / І. Маркус // Звітна наукова конференція викладачів, аспірантів, співробітників і студентів РДГУ, 24–26 лютого 2009 р. Секція «Актуальні проблеми бібліотекознавства і бібліографії». – Рівне, 2009. – С. 56–59.
 9. Кунанець Н. Бібліотеки товариства «Просвіта»: особливості діяльності / Наталія Кунанець // Записки ЛНБ ім. В. Стефаніка : зб. наук. пр. / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаніка. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 181–188.
 10. Левицький В. Про освіту бібліотекарів / В. Левицький // Життя і знання. – 1934. – Ч. 10(85). – С. 289. – (Бібліотечний порадник; Ч. 21).
 11. Walter Hofmann Die Praxis der Bucherei: Ein Ratgeber für die Einrichtung und Verwaltung kleiner volkstümlicher Bucherei / Walter Hofmann. – Leipzig : Verlag von Quelle u. Meyer, 1926. – 91 s.
 12. Порадник для бібліотекарів // Бюлетин Філії товариства «Просвіта» в Дрогобичі для читальні «Просвіти» міста й повіту Дрогобича. – 1939. – Ч. 5. – С. 1–4.
 13. Ківшар Т. Визначний український вчений, громадський і політичний діяч Степан Сірополко / Т. Ківшар // Вісник Книжкової палати. – 1997. – № 8. – С. 22–24.
 14. Сірополко С. Короткий курс бібліотекознавства. Історія, теорія та практика бібліотечної справи / С. Сірополко. – Львів : Накл. фонду «Учітеся, брати мої», 1924. – 127 с.
 15. Ріпецький М. Осінь іде... про урядження і ведення бібліотеки (Теорія і практика бібліотечної справи) / М. Ріпецький // Нова зоря. – 1931. – 6 верес. (ч. 67). – С. 3–4; 13 верес. (ч. 69). – С. 3.
 16. [Левицький В.] Як «читати» ділові бібліотечні книжки / В. Левицький // Життя і знання. – 1934. – Ч. 4 (79). – С. 82. – (Бібліотечний порадник; Ч. 16).
 17. [Чайковський Б.] Записки в бібліотечній діяльності / Б. Чайковський // Просвіта: місячник освіти – виховання – культури. – 1936. – Ч. 4/5. – С. 87.
 18. [Чайківський Б.] Сумління бібліотеки / Б. Чайковський // Просвіта: місячник освіти – виховання – культури. – 1936. – Ч. 8/9. – С. 186.
 19. [Левицький В.] Що нас болить? / В. Левицький // Життя і знання. – 1931. – Ч. 3(78). – С. 82. – (Бібліотечний порадник; Ч. 15).
 20. Дорошенко Н. Вибір і поповнення книжок в читальняних бібліотеках / Н. Дорошенко // Життя і знання. – Львів, 1933. – Ч. 5 (68). – С. 159–160. – (Бібліотечний порадник; Ч. 5)
 21. [Дорошенко Н.] Про комплектування читальняних бібліотек / Н. Дорошенко // Життя і знання. – 1934. – Ч. 2. – С. 49. – (Бібліотечний порадник; Ч. 14).
 22. [Дорошенко Н.] Красне письменство в читальняній бібліотеці / Н. Дорошенко // Життя і знання. – 1933. – Ч. 3(66). – С. 95. – (Бібліотечний порадник; Ч. 3).
 23. Дорошенко Н. Як оживити бібліотеку / Н. Дорошенко // Життя і знання. – 1931. – Черв. (ч. 9). – С. 274.
 24. Тоболка З. Десять правил читача / З. Тоболка ; пер. з чеськ. С. Сірополка // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 4. – С. 264–265.
 25. Шануй книжку / Б.Ч. // Просвіта: місячник освіти – виховання – культури. – 1936. – Ч. 1. – С. 58.
 26. [Чайківський Б.] Самопідготовка бібліотекаря / Б. Чайківський // Просвіта: місячник освіти – виховання – культури. – 1937. – Ч. 3/6. – С. 83.
 27. [Веселовський Я.] Головна хиба наших читальняних бібліотек / Я. Веселовський // Життя і знання. – 1933. – Ч. 2 (65). – С. 63. – (Бібліотечний порадник; Ч. 2).

В статье рассматривается влияние издания С. Сирополко «Краткий курс библиотекведения. История, теория и практика библиотечного дела» на научно-методические разработки когорты энтузиастов западноукраинских землях, в свою очередь способствовало активизации развития теоретических и практических основ библиотекведения

Ключевые слова: библиотекведение, история библиотечного дела Украины, общественные библиотеки.

The article examines the impact of the publication Siropolko S. «Short Course Library. History, theory and practice of librarianship» in the scientific and methodological developments enthusiasts of Western Ukraine, in turn, helped boost the development of theoretical and practical fundamentals of Library

Key words: library science, history of library science in Ukraine, the publiclibrary.

Отримано: 20.06.2012

УДК 027.7:02(477)(092)

П. І. Рогова,

м. Київ

РОЛЬ С.О. СИРОПОЛКА У СТАНОВЛЕННІ І РОЗВИТКУ УЧИТЕЛЬСЬКИХ БІБЛІОТЕК (до 140-річчя від дня народження С.О. Сірополка – відомого українського бібліотекознавця)

У статті проаналізовано частина творчого доробку С.О. Сірополка, присвяченого вчительським бібліотекам як спеціальним, активний розвиток яких розпочався у 70-х роках XIX ст.

Ключові слова: педагогічні бібліотеки як спеціальні, вчительські бібліотеки, позашкільна освіта, громадська ініціатива, земства.

Реформування шкільної системи у Російській імперії у II половині XIX ст. спричинило першочергову потребу в підготовці численної когорти педагогічних кадрів, підвищенні їхнього фахового рівня. Без вирішення цих важливих питань неможливими були реорганізація школи і розвиток держави. У цей період у Російській імперії також динамічно розвивались науки, зокрема педагогічна. З'явилися ґрунтовні дослідження з педагогіки, започаткувались спеціальні педагогічні журнали («Журнал Министерства народного просвещения» (1834–1917), «Семья и школа» (1871–1888), «Русская школа» (1890–1917), «Педагогический музей» (1910–1914), «Світло» (1910–1914) та ін.), розвивалась позашкільна освіта, було створено недільні школи. Упродовж 1859–1862 рр. на українських землях працювало 111 безоплатних недільних шкіл, де навчання велося рідною мовою [1, с.532]. Незважаючи на перешкоди, що влаштовувала влада, у цей час діяла Харківська недільна школа під керівництвом Х. Алчевської, започаткована у 1862 р., але офіційно зареєстрована 1870 р. Значну роль в організації недільних шкіл у цей період відіграв попечитель Київського навчального округу М. Пирогов. Для тих, хто навчався у недільних школах, українські прогресивні діячі створювали підручники й посібники українською мовою. У цей період побачили світ «Грамагтка» П. Куліша (1857, 1861), «Буквар южнорусский»